

HAVZA MESLEK YÜKSEKOKULU

BÜRO YÖNETİMİ VE YÖNETİCİ ASİSTANLIĞI

Genel Hukuk

Öğretim Görevlisi, Kevser GİRGİN ÇATALKAYA

Bazı Hukuki Kavramlar ve Hak Kavramı

Genel Hukuk

Hafta 6

KONU BAŞLIKLARI

- Hukuki olay
- Hukuki işlem
- Hak kavramı
- Hakların sınıflandırılması

Hukuki Olay

- Hukukun kendisine sonuç bağladığı olaylara "hukuki olay" denir. İnsanın doğması, suç işlemesi, ölmesi birer hukuki olaydır.

Hukuki İlişki

- Kişiler arasında hukuki sonuç doğuran ilişkilere "**hukuki ilişki**" denir.
- Örneğin; evlilik ilişkisi, çocuk ile ana-baba arasındaki velayet ilişkisi, sözleşmenin tarafları arasındaki borç ilişkisi birer hukuki ilişkidir.

Hukuki Fiil

- İnsan davranışlarından meydana gelen hukuki olaylara "**hukuki fiil**" denir. Hukuki fiiller, hukuka aykırı olduklarında Ceza Hukukunda "**suç**", Borçlar Hukukunda "**haksız fiil**" adını alırlar.

Hukuki İşlem

- **a) Genel Olarak**
- Hukuki sonuç doğurma amaçlı irade açıklamasına "hukuki işlem " denir.
- Örneğin, bir malın bir kişiye vasiyetname ile bırakılmak istenmesinde, bu sonuca yönelik irade açıklanmış olmaktadır. O halde vasiyetname yapmak bir "hukuki işlem "dir.
- İrade açıklaması açık (sarih) veya örtülü (zımni) olabilir. Meşela, iş sözleşmesinin süresi dolduğu halde, işçinin çalışmaya ve işverenin de ona iş vermeye devam etmesi, sözleşmenin devamı konusunda örtülü irade açıklamalarıdır.
- Hukuki işlemler, vasiyet gibi tek taraflı, sözleşme gibi iki taraflı, kat malikleri kurulu kararı gibi çok taraflı irade açıklaması ile ortaya çıkabilir.

- **b) Hukuki İşlemin Hukuka Aykırılığı Halinde Uygulanacak Yaptırımlar**
 - aa) **İptal Edilebilirlik**
- İrade açıklaması, kişinin "hata"sıyla, başkasının "hile"siyle veya "korkutması" ile elde edilmişse, bu duruma "**iradeyi fesada uğratan haller**" ya da "**irade sakatlıkları**" adı verilir. Bu durumda irade sahibi hukuki işlemi **bir yıl** içinde feshedebilir.
- Örneğin, kafasına tabanca dayanarak imzalatılan sözleşmeyle bağlı olmak istemeyen, tehdidin kalkmasından itibaren bir yıl içinde sözleşmeyi iptal edebilir.

- **bb) Yokluk**

- Hukuki işlemin kanunun öngördüğü kurucu unsurlara aykırı olması halinde işlem "hiç doğmamış" sayılır.
- Örneğin, bir kadın ve bir erkek evlenmek isteseler ve bir arkadaşlarının önünde evlenme iradelerini karşılıklı olarak açıklasalar, hukuken evlenmiş olmazlar. Bu evlilik "yok"tur.

- **Hükümsüzlük**

- Bu yaptırıma "**butlan**" da denir. Hukuki işlemin doğmuş olmasına rağmen, baştan itibaren hukuki sonuç doğurmamasıdır. Klasik ifadeyle, "işlem doğmuştur, ama ölü doğmuştur".
- Örneğin, bir kişinin Türk Medeni Kanunu md.129/1 'e göre evlenmesinin yasak olduğu teyzesiyle evlenmiş olması halinde, bu evlilik vardır ancak durumun mahkeme kararıyla tespiti ile baştan itibaren hükümsüz olur (Üstsoy, altsoy, kardeş, amca, hala, dayı, teyze, yeğen, evlatlık arasında evlenme yasağı vardır).

HAK KAVRAMI

- Hak, hukuken korunmuş menfaattir. Hangi menfaatin korunmaya değer olduğu bir tercih meselesidir. Kanun koyucunun korunmaya değer görüp hukuken koruma altına aldığı menfaatler (çıkarlar) "**hak**" adını alırlar.

HAKLARIN SINIFLANDIRILMASI

1. Kamu Hukukundan Doğan Haklar

Bu haklar:

- 1) Konut dokunulmazlığı, can güvenliği gibi "bireyin devlet karşısında korunması",
- 2) Sosyal güvenlik hakkı, eğitim hakkı gibi "bireyin devletten hizmet talep etmesi" ve
- 3) Seçme ve seçilme hakkı gibi "bireyin devlet yönetimine katılması" ile ilgili haklardır.

Bu haklar, Anayasa'nın 12 ila 74 maddeleri arasını oluşturan "Temel Haklar ve Ödevler" başlıklı İkinci Kısımında sayılmıştır. Şimdi sayacağımız bu haklar, kamu yararı ve güvenlik gerekçesiyle kanunla ve hâkim kararıyla sınırlanabilmektedir.

• a) Yaşama ve Güvenlik Hakkı

- Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz.
- Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz. (Anayasa md.17). Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir. Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç **kırk sekiz saat** ve toplu olarak işlenen suçlarda **en çok dört gün** içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz.
- Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır.
- Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir (Anayasa md.19)
- Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.

b) Özel Hayata Saygı Hakkı

- Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.
- Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar.

c) Konut Dokunulmazlığı, Haberleşme, Yerleşme ve Seyahat Hakkı

Kimsenin konutuna dokunulamaz. Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.(Anayasa md.21-23).

ç) Din ve Vicdan, Düşünce ve Kanaat Hürriyeti

Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz. Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir (Anayasa md.24-26)

d) Bilim ve Sanatı Serbestçe Öğrenme ve Yayma Hakkı ve Basın Hürriyeti

Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir (Anayasa md.27).

Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz (Anayasa md.28).

e) Dernek ve Vakıf Kurma, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı

- Herkes, önceden izin almaksızın dernek ve vakıf kurma hakkına sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz (Anayasa md.33).
- Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir (Anayasa md.33-34)

f) Mülkiyet Hakkı

- Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz (Anayasa md.35).

g) Hak Arama ve Adil Yargılanma Hakla

- Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.
- Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz. Buna "**Kanunî hâkim güvencesi**" denir (Anayasa md.36—37).

h) Çocuk Hakları

- Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır (Anayasa md.41)

1) Eğitim ve Öğrenim Hakkı

- Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz. (Anayasa md.42)

i) Çalışma ve Dinlenme Hakkı

- çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır. Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz.
- Dinlenmek, çalışanların hakkıdır. Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir. (Anayasa md.49-50).

- **j) Sendika Kurma, Toplu Sözleşme ve Grev Hakkı**

- Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.
- İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.
- Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve İşverenin lokavta başvurmasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir (Anayasa md.51-54).

k) Sağlık, Konut ve Sosyal Güvenlik Hakkı

- Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.
- Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

l)Vatandaşlık Hakkı

- Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür. Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir. Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz. Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz(Anayasa md.66).

m) Seçme, Seçilme ve Siyasî Faaliyette Bulunma Hakkı

- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.
- Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.

n) Kamu Hizmetlerine Girme Hakkı

- Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez (Anayasa md.70).

o) Dilekçe, Bilgi Edinme ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı

- Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.
- Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler (Anayasa md.70).

2. Özel Hukuktan Doğan Haklar

a) Mutlak Haklar

- Bu hakların karşısında mutlaka bir "yükümlülük" yer alır. Örneğin, herkes mülkiyet hakkına saygı göstermekle, bu hakkı engellememekle yükümlüdür.
- Herkese karşı ileri sürülebilen haklara "mutlak hak" denir. Mal (eşya) üzerinde sahip olunan mutlak haklar "ayni hak" olarak adlandırılır. Bu haklar, başkalarına devredilebilme özelliğine sahiptir.
- Mülkiyet hakkı, malvarlığı üzerinde sahibine en geniş yetkiler
- 1)Kullanma,
- 2)Yararlanma,
- 3)Tasarruf etme yetkileri veren mutlak haktır. Bu yetkilerin bir kısmını veren haklara ise "sınırlı ayni hak" adı verilir. İrtifak haklar, gayrimenkul mükellefiyeti (taşınmaz yükü) ve rehin haklar sınırlı ayni haklardır.

b) Nispi Haklar

Nispi haklar, herkese karşı değil, sadece hukuki ilişkinin diğer tarafına ileri sürülebilen haklardır. Örneğin, bir kira sözleşmesinden doğan hak, ancak sözleşmenin karşı tarafına ileri sürülebilir.

Nispi haklar, bazen kuvvetlendirilerek başkalarına da ileri sürdürülebilir hale getirilebilir. Buna "kuvvetlendirilmiş nispi hak" denir. Örneğin, bir kira sözleşmesinin tapuya şerh verilerek (yazılarak), o gayrimenkule sonradan sahip olacak maliklere karşı da ileri sürülebilir hale getirilmesi böyledir.

- **Mülkiyet Hakkı**

Mülkiyet hakkı, malvarlığı üzerinde sahibine en geniş yetkiler (kullanma, yararlanma, tasarruf etme yetkileri) veren mutlak haktır. Mülkiyet hakkına sahip olana "malik" denir.

Mülkiyet hakkı kamu yararı amacıyla kanunla sınırlandırılabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

Özellikle, komşuluk hukukundan ve imar mevzuatından doğan pek çok sınırlama vardır.